

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ ТЫВА
МУ Управление образования Каа-Хемского района
МБОУ СОШ с.Дерзиг-Аксы

СОГЛАСОВАНО
Зам. директора по УВР
МБОУ СОШ с.Дерзиг-Аксы

Донгак
« 31 » 08

Донгак Ю.Ю.
2023г.

УТВЕРЖДАЮ
Директор МБОУ СОШ с.Дерзиг-Аксы

Салчак А.А.
2023г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета
«Родная (тувинская) литература»
наименование предмета (курса)

для 6 класса

на 2023/2024 учебный год

Составитель:
Кужугет Аяна Ким-ооловна,
учитель родного язык и литературы
высшей квалификационной категории

Дерзиг-Аксы
2023г.

Тыва чогаал эртеминге АЖЫЛЧЫН ПРОГРАММА

Программаның ады: Куулар Д. С, Монгуш А. М. 5-11 класстарга тыва аас чогаалы болгаш литература программасы. К.: ТывНҮЧ, 1994.

Ажылчын программаны Тыва Республиканын ооредилге яамызынын, Национал школа хогжудер институттун 2021 чылда кылганы торээн (тыва) чогаал эртеминге 5-9 класстарга кылганы чижек программага болгаш НШХИ-тун филология лабораториязынын улуг методизи Л.Х.Ооржактын 2023-24 ооредилге чылында кылганы чижек календарь-темалыг планнаашкынга даянып кылган. Өоредилге номунун автору ады, үндүрген чылы: Л.Х.Ооржак, Е.Т.Чамзырын, М.А.Күжүгет, Н.Ш.Куулар, А.С.Шаалы. Тыва чогаал. 6 класс. Кызыл, ТывНҮЧ., 2014.

Тайылбыр бижик

6-гы класска төрээн чогаалга ажылчын программада кирген чогаалдарның даңзызын Куулар Д. С болгаш Монгуш А. М -ның тургусканы “Тыва аас чогаалы болгаш литература”(Кызыл 1994) программасынга даянып тургускан. А амгы үениң негелдезин езугаар ажылчын программаның тургузуун бижиирде, ортумак ниити өоредилгеге хамаарыштыр РФ-тиң ФКӨС-түң негелделеринге, сорулгаларынга даянып, Е.Т.Чамзырын, М.А.Кужугет, Л.Х.Ооржак оларның парлатканы “Тыва аас чогаалы болгаш литература” (Кызыл, 2012) деп чижек программасын удуртулга кылган.

Школага тыва аас чогаалы болгаш литератураны өоредириниң сорулгалары

Өоредиглиг:

- чогаал сөзүглелиниң тургузуун, уран-чеченин, ооң дылының онзагай талаларын, идея-тематиктиг утказын, композициязын ханы сайгартып;
- чогаалдың теориязының эге билиглеринге даянып, чечен чогаалдың аймаан, жанрын, хевирин, ооң бижиттинген төөгүзүн чыып;
- чечен чогаалдың онзагайын уран чүүлдүн өске хевирлери-биле деңнеп, орус болгаш өске-даа чоннарның литературазында тыва чогаалдарның идея-тематиказы-биле хөөннеш уткалыг чогаалдарны деңнеп;
- чогаал сайгарарынга ажыглаар янзы-бүрү медээ-сүмелерни (Интернет четкизи, словарьлар, библиографтыг справочниктер, энциклопедиялар) ажыглап сайгарарын өоредир.

Сайзырадыр:

- уругларның амыдыралче бот-тускайлаң медреселдиг көрүжүн хевирлеп, чогаадыкчы арга-шинээн;

- аас болгаш бижимел чугааны делгеренгей, утказынга дүүштүр шын ажыглап, сайгарарын сайзырадыр.

Кижизидилгелиг:

- сагыш-сеткили байлак, мөзү-бүдүжү чаагай, эптиг-чөптүг;

- кижилерге, төрөөн черинге, бойдузунга ынак, хумагалыг;

- хамааты бот-медресели бедик; ада-чурт төөгүзүн үнелеп билир;

- номчулгага сонуургалдыг, чогаадыкчы езу-биле боданып, бодунуң туружун амыдыралдың кандыг-даа байдалында камгалап билир кижини кижизидер.

Тыва аас чогаалы болгаш литература эртемнериниң утказы болгаш тургузуу

Чечен чогаал кижиниң сагыш-сеткилиниң хөй янзы талаларын эскерип шинчилээринге, амыдыралды үнелээринге, долгандыр турар бойдуска хумагалыг болурунга өөредир. Ынчангаш литература, уран чүүлдүң өске-даа хевирлери дег, уругларның мөзү-бүдүжүн хевирлээринге болгаш эстетиктиг көрүжүн быжыглаарынга салдарлыг.

Тыва аас чогаалы болгаш литература – Тыва Республиканың школаларында кол эртемнерниң бирээзи. Ук эртемнерни өөредириниң кол сорулгазы – аас чогаалы тыва чоннуң ада-өгбелериниң чүс-чүс чылдарда чогаадып, сайзырадып келген сөстүң уран чүүлү деп билиндирибишаан, чогаалды амы-дырал-биле холбап, ханы сайгарып билир; бүгү талалыг сайзыраңгай, бедик культуралыг, тыва болгаш хөй националдыг Россия чоннарының культу-разын, ооң байлаан, найыралын үнелеп билир; чараш мөзү-бүдүштүг, бодунуң үзел-бодалын, хамааты туружун камгалап шыдаар хамааты кижини хевирлээри.

Тыва чогаалдың өзээн национал литератураның алдын фондузунда кирген чогаалдар тургузуп турар. Уругларның делегей көрүүшкүнүн, эстетиктиг негелделерин, хамааты туружун хевирлевишаан, бодунга болгаш долгандыр хүрээлелге чөптүг хамаарылгалыг, шүгүмчүлелдиг болурун чогаал кижизидер. Чечен чогаал-биле харылзаа угаап-боданырының арга-шинээн сайзырадыр, чогаалчының делегейи-биле, ооң чогаал бижиир аян-хөөнү-биле чоок таныжары болур. Чоннуң амыдыралчы байлак дуржулгазындан укталган аас чогаалы, орус болгаш делегейниң классиктиг литературазы, тыва чоннуң эрте-бурунгудан бээр онзагай культуразы кижиниң мөзүлүг аажы-чаңын үнезин хевирлээр, чогаал делегейи-биле харылзааны быжыг тудар. Ук харылзаалар уругларны орус болгаш делегей литературазының шылгараңгай чогаалдары-биле таныштырарынга, тыва чогаалды кожа-хелбээ чоннарның чогаалдары-биле деңнеп сайгарарынга, оларның

чоок болгаш ылгалдыг талаларын тодарадып билиринге өөредир. Чечен чогаалда уран сөстүң дузазы-биле чураан амыдыралдың илереп келирин чүгле сеткил хөлзээшкинниг эвес, а медреселдii-биле сайгарып билирин өөредир. Чечен чогаалды төөгү, философия, психология, педагогика, уран чурулга эртемнери-биле чергелештир көрүп болур. Ону «кижи дугайында эртем», «амыдыралдың ному», «уран-чечен шинчилел» деп адап турары анаа эвес. Тыва чогаал эртеми ниити филологияның тыва дыл эртеми-биле сырый холбаалыг. Уругларның чугаа сайзыралынга, чугаа культуразынга, хөй-ниити харылзажылгага тыва чогаал эртеминиң салдары улуг. Чечен чогаалдың дылы дыл эртеминиң бүгү адырлары-биле холбаалыг болганда, уруглар сөстүң эстетиктиг функцияларын сайгарар ужурлуг.

6-гы класска мурнунда өөрөнгөн чогаалдарны катаптаар, алган билиглерни системажыдып, түднээр. Литератураны бөлүктөп өөренириниң системазын төндүргөш, тыва литератураның төөгүзүнүң үе-чадаларының хуваалдазын, сайзырап келгениниң база чамдык чогаалчыларның чогаадыкчы ажил-чорудулгазының дугайында, төөгү-биле холбашкан ханы амыдыралчы чогаалдарны өөренир. Чечен чогаалдың сайгарылгазын ханыладыр. Чечен чогаалдың эстетиктиг үнезин база ооң литература төөгүзүңгө туружун медресеп билиринге чаңчыктырар.

Уругларга чогаалчы болгаш чогаал дугайында медресэни боду дилеп тывар, шинчилээр, эртем угланыышкынныг бот-тускайлаң ажилдаар арганы бээр. Интернеттен медреселерни литература кичээлдеринге уругларның интеллектуалдыг сайзыралын бедидеринге, номчулгага сонуургалын идепкейжидеринге, чогаал талазы-биле культуразын бедидеринге ажыглаар.

Тыва чогаал эртемни өөредириниң түднелдери

Өөредилгениң бот-тускайлаң түднелдери өөреникчиниң үзел-бодалын бот-тодарадып, бот-сайзырадып, бо-углап билиринче, өөренириниң чугулазын, чаа билиглер шингээдип алырын медреселдii-биле угаап билиринче, хөй чоннарның аразынга хууда болгаш хамааты туружун быжыглап, амыдыралчы планнарын тургузуп. Ону боттандыраынче угланган болур.

Предметтиг түднелдер кижиниң ажил-херээниң дараазында байдалдарынче: эртемниң спецификазын медресеп билип алырынче, чаа билиглерни чедип алырының янзы-бүрү аргаларын ажыглап шингээдиринче, теориялыг билиглерни амыдырал-биле холбап өөредиринче, эстетиктиг көрүштү хевирлээринче угланган болур.

Метапредметтиг түднелдер өөреникчилерге чогаал эртемни өске эртемниң теория-практиктиг билиглери-биле чергелештир өөредиринче, өөренириниң бот-тускайлаң,

коммуникативтиг (харылзаа тудуп, чугаалажып билириниң) регулятивтиг (бот-угланыышкынныг), чаа билиг алырының аргаларын шингээттиреринче уланган болур.

Тыва чогаал эртеми 6-гы класска хронологтуг, проблема-тематиктиг принципке үндезилеттинип ажылдап кылдынган. Үндезин билиглери – чечен үе болгаш чогаалчы, чогаалчы болгаш номчукчу.

6-гы класстың өөреникчилериниң кол-кол мергежилдери болгаш чаңчыгар чүүлдери

- тыва литератураның сайзырап келгениниң үе-чадаларын билир;
- өөрөнгөн чогаалының бижиттинген үези-биле харылзаазын билир, оларны литературлуг агымнар-биле чергелештир көөр, литература-төөгүлүг бадалды ниитилелдин амыдыралы болгаш культуразы-биле чергелештир көөр;
- чогаалдың этиктиг болгаш эстетиктиг шынарларын тодарадып билир;
- чогаалдың этиктиг, философчу, социал-төөгүлүг проблематиказын тодарадып билир;
- аңгы-аңгы жанрның чогаалдарын утка-шынар талазы-биле ылгап билир;
- чогаалдың уран-чечен онзагайын барымдаалап, долу сайгарылгазын кылыр;
- өөрөнгөн чогаалын бот-тускайлаң үнелээрде, литература төөгүзүнүң барымдааларын база литература теориязының айтырыгларын ажыглап билир;
- чогаалды аянның номчуп билир (номдан база шээжи-биле);
- аңгы-аңгы жанр-хевирлерниң чогаалдарына шын делгеренгей харыыны тургузуп, сөзүглелдин утказын чугаалаарының бүгү аргаларын билир;
- бижимел ажылдарның бүгү хевирлерин күүседир, чогаадыгларның янзы-бүрү хевирлерин бижип билир;
- словарьлар, энциклопедиялар болгаш янзы-бүрү немелде материалдар-биле ажылдап билир.
- эртемни шингээдиң алганының түңнелинге даянып, бедик культуралыг, чараш мөзү-бүдүштүг, делегей көрүүшкүнү делгем, дыл-домаа сайзыраңгай болур.

Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери

Өөрөдилге номнары, техниктиг херекселдер, таблицалар, схемалар ортумак (долу) ниити өөрөдилгениң сорулгаларын күүседиринге чугула херектиг өөрөдилге-методиктиг комплексти тургузар. Материал-техниктиг хандырылга көргүзүглери санитар

эпидемиологтуг дүрүмнөр болгаш нормаларга дүг-жүп турар ужурлуг (СанПиН 2.4.2.1.178-02).

6-гы класска тыва чогаал эртемниң өөренир чүүлдери

Өөредилге планын ТР-ниң өөредилге болгаш эртем яамызының бадылааны Куулар Д. С, Монгуш А. М. 5-11 класстарга тыва аас чогаалы болгаш литература программасы. (Кызыл: ТывНУЧ, 1994.) база Е.Т.Чамзырын, М.А.Кужугет, Л.Х.Ооржак оларның тургусканы ниити өөредилге черлериниң 5-11 класстарынга «Тыва аас чогаалы болгаш литература» (Кызыл, 2013) деп чижек программасынга даянып бижээн.

Өөредилге ному: Ю.Ш.Кюнзегеш, М.А.Кужугет. Тыва чогаал. 9 класс. Кызыл, ТывНУЧ., 2007.

Тематическое планирование

по предмету «Родная (тувинская) литература» _____
наименование предмета (курса)

класс 6

учитель Кужугет Аяна Ким-ооловна

((ФИО) полностью)

Количество часов по учебному плану:

Всего 68 часов; в неделю 2 час(ов)

Плановых контрольных работ 3

Планирование составлено на основе «Тыва аас чогаалы болгаш литература» (Кызыл, 2012

Е.Т.Чамзырын, М.А.Кужугет, Л.Х.Ооржак _____
программа

Учебник: М.А.Кужугет, Л.Х.Ооржак, Е.Т.Чамзырын, А.С.Шаалы. «Торээн чогаал» Кызыл-2018

(название, автор, издательство, год издания)

Календарь-тематиктиг план

№	Темалар:	шагы	Үези		ЭОР ЦОР
			план	факт	
1	Кирилде кичээл: Литература—сөстүң уран чүүлү.	1			
	I кезээ. Эгээртинмес эртинге байлак—аас чогаалы.				
2	Тоолчургу болгаш төөгү чугаалар. Ай, Хүн. Чеди-Хаан сылдыс.	1			
3	Үгер канчап дээрже үне бергенил? Кижиканчап эң-не күштүг амытан болганыл? Күскениң чылга киргени.	1			
4	Үттүг-Хая дугайында тоолчургу чугаа.	1			
5	Хайыракан.	1			
6	Теве-Адар. Амыр-Санаа дугайында төөгү чугаа.	1			
7	Кыры сөөгү. Хөөмейлээр Бүдүкпен.	1			
8	Тыва тоолчургу болгаш төөгү чугааларны	1			

	шинчилеп келгени.				
9	Немелде номчулга: Кыс-Халыыр.	1			
10	Чогаадыг «Бир-ле черге...»	1			
	Тыва улустун ырылары				
11	Кадарчы. Ала караан дешкен болза.	1			
12	Межегей. Самагалдай. Хандагайты.	1			
13	Очалаңдан кедилерин. Тооруктуг долгай Таңдым.	1			
14	Өдүген-Тайга. Чашпы-Хемим.	1			
15	Алды баштыг Кара-Дагны. Дөге-Баары.	1			
16	Ыр, кожамык дугайында билиг.	1			
17	Делегейде (Тывада, Моолда, Кыдатта) чурттап чоруур тываларның улустун ырлары «Коңгурай», «Дошпулуурум».	1			
18	Тест «Улустун ырлары»	1			
	Алгыш-йөрээлдер				
19	Өг-бүле туткан аныктарга йөрээл. Аңчының чалбарыы.	1			
20	Хам алгыштары. Күжүгет Серен хамның чаштарны алганганы. Хамның Шагааны алганган алгыжы.	1			
21	Ч.с.а. Сөзүглел-биле ажыл. Алгыштарның уран-чечени	1			
	Авторлуг тоолдар.				
22	С. Сарыг-оол Агар-Сандан ыяш.	1			
23	Агар-Сандан ыяш.	1			
24	Н.н.Н.Куулар Дөрт тынныг Алдай-Чечен дугайында ыр.	1			
25	А.С.Пушкин Балыкчы болгаш балык дугайында тоол.	1			
26	Гипербола болгаш литота дугайында билиг.	1			
27	С.Козлова Аъттыг шеригжи кыс.	1			
	II кезээ. Ойнай-сылдай сойгалажыр				
28	К-Э.Кудажы Маргылдаа.	1			
29	С.Сүрүң-оол Аът биле оор.	1			
30	И.Крылов Шиижек биле Көге-Буга.	1			
31	Ю.Кюнзегеш «Хек биле Көгээзин»	1			
32	Басня дугайында билиг.	1			
	III кезээ. Элээдилерниң эрээн-шокар делегейи				
33	С.Тока Араттың сөзү. Мерген.	1			
34	Тас-Баштыг.	1			
35	База кыш.	1			
36	Шаагай	1			
37	Тест «Араттың сөзү»	1			
38	С.Сарыг-оол Ол-ла Маскажык.	1			
39	С.Сарыг-оол Ол-ла Маскажык.	1			
40	Чогаал маадырының дугайында билиг.	1			
41	О.Сувакпит Буянны сергези.	1			
42	М.Дуонгар Хлеб. Чогаалда чечен үе	1			
43	М.Дуонгар Хлеб. Амыдырал--шылгалда	1			

44	«Хлеб-амыдыралдың үндезини» деп төлевилел тургузар	1			
45	Ш.Суван Кижиде-бурус (тоожудан үзүндүлөр)	1			
46	Н.Н. Д.Дефо Робинзон Крузонун ужуралдары.	1			
47	Робинзон Крузонун ужуралдары.	1			
	IV кезээ Ыт-шынчы өңүк.				
48	Х.Ойдан-оол Эзир. Ёзулуг аңчы кижиниң омур-хевири	1			
49	Х.Ойдан-оол Эзир. Байлаң-оол-төлептиг салгакчы	1			
50	Х Ойдан-оол Эзир. Аяа доллар хүнү келир...	1			
51	Ш.Суваң Азыранды.	1			
52	Чогаадыг Ыт-кижинин шынчы өңүү.	1			
	V кезээ. Төрөөн чуртум делгемнери				
53	С.Сарыг-оол Күс.	1			
54	М.Доржу Экии, Тывам	1			
55	А.Даржай Өгге йөрөөл.	1			
56	С.Молдурга Амытаннар чылы.	1			
57	Л.Чадамба Ак-көк хемнер	1			
58	Чогаалга хамаарыштыр чурук чуруур	1			
59	Проза болгаш шүлүк чогаалының ылгавырлыг талалары.	1			
	VI кезээ Көжеге-даа ажиттынды				
60	В.Көк-оол Чаргы. Чогаалда чечен үе.	1			
61	В.Көк-оол Чаргы Словарь	1			
62	Е.Танова Илбилиг согун Күзөөнин чедер	1			
63	Е.Танова Илбилиг согун. Шииниң бижиттинген үези	1			
64	Е.Танова Илбилиг согун. Уран-чечени	1			
65	Чогаадыг «Мен илбичи турган болзумза...»	1			
66	Хыналда ажил: өөрөнгөн темалары	1			
67	Чайгы онаалгалар. Сүмелээр чечен чогаалдар даңзызы	1			
68	Түңнел катаптаашкын кичээли.	1			